

آشنایی با لغات و اصطلاحات وقف (۱)

سید جلیل محمدی^۱

توضیح: نظر به این که در تاریخ کشور ما تاکنون در زمینه «فرهنگ لغات و اصطلاحات وقف» اقدامی نشده بود و جای این مجموعه در کتابخانه‌ها، مراکز علمی و فرهنگی، دانشگاهی، حوزوی و تشکیلات وسیع اوقاف و امور خیریه خالی بود، برای نخستین بار خداوند بزرگ این توفیق و توانایی را عنایت فرمود که با همه مسایل و مشکلات، این فرهنگ واژگان خاص، تهیه و تدوین شود.

امید که این گام کوچک، مورد توجه و استفاده سردفتران، دفتریاران، متصدیان امور ثبتی، مراکز علمی، دانش‌جویان و دانش‌پژوهان و تمام علاقه‌مندان قرار گیرد. روشن است که این مجموعه، کمبود و نقایصی دارد. انتظار می‌رود که خوانندگان محترم علاقه‌مند، با ارائه پیشنهادهای سازنده و اعلام واژگان محلی و خاص یا از قلم افتاده در پُربار ساختن این اثر، نگارنده را یاری فرمایند.

اوقاف - جمع وقف. املاک و اموال و چیزهایی که برای کمک به بینوایان یا بر مزارها و مساجد یا امور دیگر وقف کرده باشند. جمع وقف. || در زمان ناصرالدین‌شاه قاجار با وزارت «وظایف» یک وزارت‌خانه را تشکیل می‌داد. || سازمان اوقاف و امور خیریه؛ این سازمان علاوه بر انجام امور حج و زیارت اماکن مقدسه بر موقوفات سراسر کشور هم نظارت می‌کند و اداره امور وقف قانوناً به عهده آن می‌باشد. ← قانون اوقاف

اوقاف خاصه - موقوفاتی است که مختص گروه خاص باشد. مانند: وقف بر اولاد یا بر افراد و طبقه خاص مردم.

۱. دادستان بازنشسته سازمان ثبت اسناد و املاک کشور.

اوقاف عامه - موقوفاتی است که اختصاص به طبقه معینی ندارند. مانند: وقف بر دانشجویان و دانش‌پژوهان مدارس و دانشگاه‌ها، نیازمندان، مساجد و بیمارستان‌ها؛ مقابل اوقاف خاص.

اهلیت - شایستگی. لیاقت.

(حقوق) توانایی قانونی شخص برای اعمال حقوق و تصرف در اموال خود؛

منظور از اهلیت بالغ و عاقل و رشید بودن است. (ماده ۲۱۱ ق.م.) ؛

واقف باید دارای اهلیتی باشد که در معاملات معتبر است. (ماده ۵۷ ق.م.)

ایقاف - وقف کردن بر مساکین چیزی را.

اثلاث باقیه - شامل اموال غیرمنقولی است که موصی از محل ثلث دارایی خود برای

مصارف در امور خیریه معین می‌کند.

- محبوسات و اثلاث باقیه و... طبق اسناد مربوط مورد عمل ادارات... اوقاف خواهد بود.

(ماده ۴۷ آیین‌نامه قانون اوقاف، ۱۳۶۵)

اجاره موقوفه - هرگاه متولی با ملاحظه صرفه وقف، مال موقوفه را اجاره دهد، به فوت

او باطل نمی‌گردد. (ماده ۴۹۹ ق.م.)

احباس - وقف کردن چیزی: الوقف هو احباس العین و تسبیل المنفعه. || احباس فرس:

وقف کردن اسب در راه خدا.

احباس مبروره - وقف‌های مقبول در نزد خدا. || حبس‌هایی که برای مصالح عامه

است چون وقف بر بیمارستان و دانشگاه‌ها، راه‌ها و فرودگاه‌ها.

احفاد - فرزندان. نوادگان. نیاوران. جمع حَفَد.

- وقف بر اولاد و احفاد. ← وقف خاص.

احیاء - زنده کردن. رواج و رونق و اعتبار بخشیدن.

- متولیان و ادارات اوقاف می‌توانند برای احیاء حقوق وقف و دفاع از دعاوی مطروحه و

مشاوره در امر حقوقی و ثبتی موقوفات... وکیل دعاوی واجد شرایط انتخاب نمایند. (ماده ۴۱ آیین‌نامه اوقاف، ۱۳۶۵)

اداره میاهی - بلدیه (شهرداری) اداره میاهی داشت که قنات‌های وقفی شهر را که در دست متولی‌ها بود اداره می‌کرد.^۱

ادرار - جمع دار. سراها: بناهای مساجد و انشای مدارس و رباطات و قناطر و ادرار و انظار و اوقاف بر علما و سادات و زهاد و ابرار. (تاریخ سیستان)

اراضی - جمع ارض است. زمین‌ها؛

«ان الارض لله: زمین ملک خدا است. (آیه ۱۲۸، سوره اعراف)

اراضی بند «ز» - اراضی دولت و شهرداری‌ها و اوقاف و بانک‌ها. ← اراضی دولت و شهرداری‌ها.

اراضی دولت، شهرداری‌ها، اوقاف و بانک‌ها - اراضی معروف به بند «ز» زمین‌هایی است که در داخل محدوده شهرهای تهران و سراسر کشور از مرکز شهر تا شعاع صدکیلومتر از هر سمت (تهران و مشهد) قم (۵۰ کیلومتر) و شهر اصفهان (۱۵ کیلومتر) شامل مسیل‌ها، تپه‌ها، اراضی موات، اراضی بایر بلامالک و غیره می‌باشد. (قانون مصوب راجع به این‌گونه اراضی، سال ۱۳۳۵).

اراضی موقوفه - زمین‌های وقفی. زمین‌هایی که منافع و درآمد آن در امور خیریه و عام‌المنفعه یا مصارف خاص از طرف اشخاص حبس و وقف شده است.

ارکان وقف - ارکان وقف چهار است:

۱ - صیغه. ۲ - واقف. ۳ - عین موقوفه (موردوقف). ۴ - موقوف‌علیه یا موقوف‌علیهم.

الف - وقف واقع می‌شود به ایجاب از طرف واقف به هر لفظی که صراحتاً دلالت بر معنی آن کند. (ماده ۵۶ ق.م.)

ب - واقف باید مالک مالی باشد که وقف می‌کند. از طرفی دارای اهلیتی باشد که در

۱. رک: مستوفی، عبدا...، شرح زندگانی من (تاریخ اجتماعی و اداری دوره قاجاریه)، انتشارات زوار، تهران، ۱۳۶۷.

معاملات معتبر است. ← اهلیت (ماده ۵۷ ق.م.)

ج - موقوفه یا موردوقف باید عین باشد (دین نباشد)، با باقی ماندن عین قابل انتفاع باشد و قابلیت قبض داشته باشد. به علاوه، قابل تملک باشد. (ماده ۵۸ ق.م.)

د - موقوف‌علیه یا موقوف‌علیهم، وقف در صورتی نافذ است که اولاً موجود باشد. ثانیاً اهلیت تملک داشته باشد. ثالثاً معین نباشد. رابعاً مبهم نباشد. خامساً وقف بر او جایز باشد.

استفاده از وجود کارمندان بازنشسته - سازمان (اوقاف) می‌تواند به منظور تأمین پرسنل ضروری در امور حج و زیارت از خدمت کارکنان بازنشسته دولت که صلاحیت آنان مورد تأیید بوده و دارای تجربه کافی باشند، استفاده نماید. (ماده ۵۷ آیین‌نامه اوقاف)

اعتاب مقدسه - مکان‌های مقدسی که زیارتگاه مردم است. اماکنی که برای عبادت و زیارت ایجاد شده است.

- سازمان حج و اوقاف و امور خیریه، موظف است همه ساله برنامه‌های لازم را در زمینه برگزاری مراسم عبادی، سیاسی حج و عمره، زیارت اعتاب مقدسه و اماکن متبرکه خارج از کشور... به اجرا درآورد. (ماده ۵۲ قانون... سازمان حج و اوقاف و امور خیریه، ۱۳۶۳)

اعیان احداث شده در اراضی موقوفه - بنای ساخته شده در زمین‌های وقفی. ایجاد اعیان در زمین‌های موقوفه.

- در صورتی که اعیان کلاً یا جزئاً در اراضی موقوفه احداث شده باشد، هیئت حل اختلاف^۱ با موافقت متولی منصوص و اطلاع اداره اوقاف و رعایت مفاد وقف‌نامه و در صورتی که متولی نداشته باشد تنها با موافقت اداره اوقاف و رعایت مفاد وقف‌نامه و مصلحت موقوف‌علیهم... نسبت به تعیین اجرت زمین اقدام و در رأی صادره تکلیف اداره ثبت را نسبت به مورد برای صدور سند مالکیت کل جزو اعیان با قید اجرت زمین مقرر و معین خواهد کرد. (تبصره ۲ ماده ۱۴۸ اصلاحی ق.ت. ۱۳۴۸)

۱. منظور، هیئت حل اختلاف ثبت اسناد و املاک است که به منظور صدور اسناد مالکیت این‌گونه اعیانی‌ها و امثال آن در ادارات ثبت تشکیل می‌شود.

اماکن متبرکه - سرزمین‌های مقدس. || جاها و مکان‌های مقدس. مثل قبور ائمه اطهار (ع).

- برای ثبت مساجد و اماکن متبرکه و مدارس قدیمه و تکایا و آب‌انبارهای عمومی تقاضای ثبت از طرف متولی یا اداره اوقاف بدون اخذ حق‌الثبت پذیرفته خواهد شد. (ماده ۳۰ ق.ث.).

املاک وقفی - رقباتی است که منافع آن در اموری که واقف معین کرده باید مصرف گردد. املاک موقوفه. ← املاک.

